

İsrail-Gazze Savaşının Gölgesinde Ortadoğu'da Süreklilik ve Değişim - Meliha Benli Altunışık

7 Ekim 2003'de Hamas'ın İsrail'e saldırısına kadar Ortadoğu bambaşka bir yöne eviriliyordu. Bir yandan ABD bölgedeki varlığını sınırlı tutup dikkatini ve kaynaklarını uzunca bir süredir yapmaya çalıştığı gibi Asya'ya çeviriyordu. Öte yandan ABD müttefiki Körfez ülkeleri bu yeni ortamda, üstelik daha önceki dönemde girişmiş oldukları bölgesel mücadeleyi de kazanmış olarak, yeni bir bölgesel düzen kurma aşamasındaydılar. Daha önceki yazılarımda bu düzenin adının "normalleşme" olduğunu [yazmıştım](#). Nitekim Hamas saldırısının hemen öncesinde bu normalleşme düzeninin en kritik adımlarından biri atılmak üzereydi: ABD arabuluculuğunda yürütülen Suudi-İsrail normalleşmesi.

Bu yeni düzenin önemli öğelerinden biri de Filistin meselesinin bölgesel düzen tasavvuru içinde hiç de merkezi bir yerde olmamasıydı. Bu yaklaşım uzunca bir süredir zaten sadece siyaset yapıcılar arasında değil, akademik tartışmalarda bile oldukça yaygındı. Bir yandan İsrail’de özellikle Likud lideri Binyamin Netanyahu bu sorunun çözülmesi yerine “idare edilmesi” gerektiğini savunurken, Körfez ülkelerinde İslami meşruiyet temelinden milliyetçi söylemlere geçen özellikle Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkeler Filistin meselesinin kendileri için temel bir mesele olmadığı mesajını veriyorlardı. Hamas’ın saldırısı, İsrail’in buna karşı başlattığı savaş ve bütün bu sürecin yarattığı insani kriz bölgesel siyaseti başka bir boyuta taşıdı.

Bu savaş sonrası ortaya çıkacak yeni dönemin özellikleri tabii ki henüz belli değil ve bu birçok değişkene bağlı. Ancak halen ortaya çıkan bazı eğilimleri saptamak önemli olabilir. Öncelikle bölge aktörleri açısından bakıldığında bazı süreklilik ve değişimleri not etmek mümkün. Kısa vadede savaşın en bariz etkisi Suudi-İsrail normalleşmesini -şimdilik- önlemesi oldu. Ancak Suudi Arabistan bu görüşmeleri bitirdiğini değil ertelediğini [açıkladı](#). Bu bir sürekliliğe işaret etse de bir değişimi de büyük ihtimalle içeriyor. Riyad normalleşmeyi bir [Filistin devleti kurulmasına bağladı](#) bile. Aynı şey içerde ciddi sorunlarla karşı karşıya olan Mısır’daki Sisi yönetimi için de geçerli. Dolayısıyla savaş öncesi süren Körfez merkezli bölgesel düzen projeleri süreceğe benziyor, ama Filistin meselesi artık bu projenin tali bir öğesi olamayacak gibi görünüyor. Öte yandan Arap ülkelerinin bölgede başat rol oynama iddiaları da devam ediyor. Bu ABD tarafından da destekleniyor. Sonuç olarak savaş sürecinde iki Arap ülkesi, Katar ve Mısır arabuluculuk rolü oynuyor. Ancak bu ülkeler için savaşın nasıl sona ereceği de çok önem taşıyor. Bölgesel profilini yükseltmiş bir Hamas bölgede önemli roller oynamak isteyen Arap ülkeleri için de bir tehdit olarak görülüyor. Bu nedenle sadece iki devletli çözüm demek bu ülkeler açısından sorunu çözmiyor. Savaş sonrası nasıl bir Filistin ortaya çıkacak, Hamas’ın durumu ne olacak, Batı Şeria’da Filistin Yönetimi süreçte nasıl bir rol oynayacak gibi birçok çetrefilli ve karmaşık sorun var ortada. Bölgesel düzende Arap ülkelerinin başat rol oynayabilmeleri için bu zor sorunları çözme kapasitelerini göstermeleri lazım.

Yeni bölgesel politikada bölgenin Arap olmayan ülkeleri savaştan önce normalleşme adımları ile bölgeye dahil olurken şimdi başat roller oynayamıyorlar.

Bu bağlamda İran bir taraftan doğrudan savaşa müdahil olmamaya çalışırken, öte yandan yıllarca özenle kurduğu ve bölgedeki nüfuz ve etkinliğinin aracı olan, direniş eksenini adını verdiği ittifaklar sistemini koruma zorunluluğunda. Bu zor denge zaman zaman tehlikeli tırmanışları da beraberinde getirebiliyor. Bölgede İran'la birlikte Hamas'a en açık desteği veren Türkiye ise halen devam eden savaşta rol oynamazken, savaş sonrası dönem için kendine rol bulmaya çalışıyor. Dolayısıyla, şimdilik bu iki Arap-olmayan bölge ülkesinin bölgesel düzendeki rolleri açısından çok önemli değişimler getirmedi Gazze-İsrail Savaşı. Bölgenin diğer Arap olmayan ülkesi ve savaşın tarafı İsrail için ise daha önce Filistin meselesinde bir adım bile atmadan Arap ülkeleriyle normalleşme anlaşmaları imzaladığı günler sona ermiş görünüyor. Ayrıca yaşanan askeri ve istihbari zayıflıklar İsrail içinde tartışma konusu olmasının ötesinde, İsrail'in bölgedeki güçlü devlet imajını da zayıflatmış durumda. Savaş sonrasında İsrail hem bölgesel hem de uluslararası artan baskılarla karşılaşırken bir de iç siyasi krizlerini çözmesi gerekecek.

Bölge dışı aktörlerin rolüne gelince, bu krizden en çok etkilenen ülkelerden biri de ABD oldu. Savaş'a ilişkin aldığı tutumlar nedeniyle hem küresel hem de bölgesel düzeyde yaşadığı prestij kaybı, bu tutumların ABD'de bu yıl yapılacak seçimlere olası etkileri, zaten değişmekte olan ABD'nin liderliğindeki küresel düzenin değişim hızına etkileri gibi konuların hepsi uzun uzun tartışmayı gerektiriyor. Ama Ortadoğu bölgesel politikası açısından kısa vadeli sonuçlarına bakılırsa daha önce planlananın aksine ABD'nin bölgedeki askeri varlığının arttığını ve yine Barak Obama'nın başkanlığından beri ABD başkanlarının yapmaya çalıştığı aksine ABD'nin bölgede artan şekilde askeri güç kullanımına başvurduğunu görmek mümkün. Dolayısıyla Kasım 2024'de yapılacak seçimlerdeki sonuçlara göre bazı farklılıklar olabilecekse de ABD'nin bölgedeki varlığını azaltma politikasının en azından bir süre erteleneceğini söylemek mümkün olabilir.

İran ile benzer şekilde ABD'de de bir taraftan İsrail-Gazze savaşının yayılarak bir bölgesel savaşa dönüşmesini istemezken, bir taraftan da Biden yönetimi kendini İran'ın Yemen, Irak ve Suriye'deki müttefiklerinin saldırılarına cevap vermek zorunluluğunda hissediyor. Son olarak 29 Ocak tarihinde Ürdün-Suriye sınırındaki küçük bir Amerikan üssüne insansız hava aracıyla yapılan saldırıda üç Amerikan

askerinin öldürülmesi, 7 Ekim'den sonra ilk defa doğrudan ABD askerleri öldürüldüğü için ABD'nin açısından bu çatışmayı başka bir düzeye taşıdı. Seçim yılında Cumhuriyetçilerin bu konuda eleştirilerine de maruz kalan Biden, Irak ve Suriye'de 85 hedefin vurulması emrini verdi. Ayrıca Yemen'de Husilerin askeri kapasitesine yok etmeye yönelik saldırılar da yapıldı. Biden yönetimi, bu saldırıların süreceğini de [ilan etti](#). ABD üssüne saldırıyı İran yanlısı gruplardan "Irak'ta İslami Direniş" adlı örgüt üstlendi. İran ise yaptığı açıklamada "bölgedeki direniş güçleri karar ve eylemlerinde İran'dan talimat almıyor" diyerek saldırıyla ilişkileri olmadığını [iddia etti](#). Bu son gelişmeler, her ne kadar hem İran hem de ABD savaşın genişlemesini istemiyoruz deseler de bölgede yaşanan gelişmelerin nasıl tehlikeli bir sarmala dönüştüğünü ve nasıl tırmanabileceğini gösteriyor. Öte yandan Çin ve Rusya'nın bölgedeki varlıklarının savaştan nasıl etkileneceği savaş sonrası dönemde daha açık bir biçimde ortaya çıkacaktır. Ancak şimdiden en azından bu iki ülkenin ABD'nin bölgede yaşadığı prestij kaybından memnun olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak Gazze-İsrail Savaşı bir yandan büyük bir yıkıma ve insani krize yol açarken, bölgesel politikada da bazı değişimlere yol açtı. Öte yandan savaş öncesi başlayan bazı eğilimler ve süreçler ise devam etti. Ancak genel olarak savaşın bölgeyi istikrarsızlaştırdığını ve fakirleştirdiğini söylemek gerekir. Özellikle savaşın hemen yanı başındaki ülkelerde, Lübnan ve Suriye ile Mısır ve Ürdün'de bu etkileri çok daha güçlü bir şekilde gözlemlemek mümkün. Bundan önceki bölgesel düzen tahayyülü büyük ölçüde taktikseldi, sorunları çözmek yerine üzerlerini örtmeyi seçmişti. Ekim'den beri bölgede yaşananlar bu yöntemin başarısız olduğunu da gösterdi. Dolayısıyla yeni çabalar daha yapısal ve sorun-çözücü yöntemlerle birlikte gelmedikçe kırılacak ve bundan da en çok bölge halkları zarar görmeye devam edecek.

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Meliha Benli Altunışık, ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Ortadoğu'nun uluslararası ilişkileri, Türkiye'nin Ortadoğu politikası, rantiyeye devletler konuları üzerinde çalışmaktadır.

Bu yazıya atıf için: Meliha Benli Altunışık, 'İsrail-Gazze Savaşının Gölgesinde Ortadoğu'da Süreklilik ve Değişim,' *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 15 Şubat 2024, <https://www.uikpanorama.com/blog/2024/02/15/israil-gazze/>

Telif@UIK*Panorama*. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları *Panorama* dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UIK, Global Akademi, *Panorama* Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.